

Els debats de la Fundació

núm. 5

Risc, Incertesa i Estat Regulador

FUNDACIÓ RAFAEL CAMPALANS

Els debats de la Fundació

Edita: Fundació Rafael Campalans
Via Laietana, 38
08003 Barcelona
Tel. 93 319 54 12
Fax 93 319 98 44
e-mail: fundacio@fundaciocampalans.com
www.fundaciocampalans.com

Impressió: Espai Gràfic Anagrac, S.L. - Tel. 93 372 32 62

Dipòsit Legal: B-16.398-04

ISSN: 1579-9581

Índex

Presentació	5
I. Introducció: la societat davant el risc i la inseguretat	7
II. Riscos ambientals, alimentaris, i per a la salut.....	11
III. Nous riscos tecnològics	15
IV. La desregulació i la precarització com a nous riscos laborals.....	19
V. Incertesa i nous riscos socials	23
VI. La societat davant els nous riscos.....	27
VII. La incertesa en el context internacional	31
VIII. Propostes per regular els riscos ambientals.....	35
IX. Propostes per a reduir la incertesa generada pels nous riscos socials	43
X. Conclusions: L'Estat com a regulador del risc i garant dels drets de ciutadania.....	49
Agraïments	53

Presentació

La Fundació Rafael Campalans va constituir el Grup de Reflexió “Nous riscos socials i ambientals” amb la voluntat de fer una aportació des de l’esquerra socialdemòcrata al debat sobre les conseqüències socials i polítiques de l’augment del risc i la incertesa en la nostra societat. L’objectiu era analitzar com l’increment dels fenòmens de risc que afecten directament a la vida dels ciutadans està provocant noves demandes d’acció pública, per poder elaborar després una resposta a les noves necessitats socials.

En aquest sentit, es va decidir impulsar un grup de treball integrat per persones provinents del món polític, acadèmic, sindical i de l’administració, que analitzés una gran diversitat de temàtiques des d’una òptica transversal. Es volia analitzar des de la perspectiva del risc, i de la incertesa social que aquest genera, tot un seguit de fenòmens, des dels riscos ambientals i tecnològics fins als nous riscos laborals, que en un principi podien semblar inconnexos. I es pretenia, sobretot, oferir noves respostes, necessàriament col·lectives, als nous riscos i incerteses, des de l’esquerra i en base al reforçament del rol de les administracions públiques.

El grup va treballar, durant pràcticament un any i al llarg d’una desena de sessions (de novembre de 2002 a novembre de 2003), en el context del desastre ecològic del Prestige i de la mobilització ciutadana contra la guerra d’Irak i contra el Pla Hidrològic Nacional, fets de gran transcendència pública que van oferir nous elements de discussió i d’anàlisi.

El document “Risc, Incertesa i Estat Regulador” és el fruit d’aquest debat i de les diverses aportacions que va generar. El treball realitzat ha estat dividit aquí en deu capítols que inclouen: una introducció dels conceptes de risc i incertesa; sis capítols temàtics que desenvolupen els fenòmens dels nous riscos ambientals, tecnològics, laborals, socials, democràtics, i internacionals; dos

capítols amb propostes; i unes conclusions que tenen la voluntat d'oferir una resposta global als reptes plantejats.

L'objectiu d'aquest document és doble: per una banda, obrir el debat sobre els nous fenòmens d'augment del risc i de la incertesa social, i sobre les seves conseqüències, en l'àmbit del pensament de l'esquerra catalana; i, per una altra, oferir unes primeres propostes d'actuació des de l'administració, així com una primera resposta, essencialment política, a la nova realitat social.

Finalment, cal assenyalar la voluntat de la Fundació Rafael Campalans de seguir oferint, amb aquesta cinquena publicació de la col·lecció **Debats de la Fundació**, un espai de debat i un canal de difusió sobre els nous reptes de l'esquerra social-demòcrata en el nou context social, polític i econòmic del món globalitzat.

I.- Introducció: la societat davant el risc i la inseguretat

En les societats actuals la producció de béns i de riquesa va acompanyada sistemàticament per la producció de riscos, socials i ambientals. La proliferació d'aquests nous riscos ha provocat una creixent sensació d'inseguretat i d'incertesa entre els ciutadans, i la societat exigeix de les administracions més seguretat, de manera que es fa absolutament necessari que l'Estat, és a dir, l'Administració en general, s'adeqüi a la rapidesa dels canvis.

Entre els nous riscos cal fer una clara diferenciació en el nivell de les conseqüències entre els riscos ambientals i els riscos socials. Així com els riscos socials afecten principalment als sectors més desafavorits de la societat, tot i que comencen a fer-se sentir també entre la classe mitjana, els riscos ambientals tenen un cert efecte igualador i podrien arribar a produir un efecte social de bumerang sobre aquells que els produeixen o es beneficien d'ells.

Aquests nous riscos ambientals generen nous problemes, com la seguretat ambiental i l'alimentària, que degut a les crisis i riscos que s'han evidenciat en els darrers anys, han conduït a fomentar un nou entorn d'intranquil·litat en allò que mengem, bevem i respirem, generant alhora noves demandes d'intervenció de l'Administració, que sovint es veu desbordada pels esdeveniments.

Per una altra banda, els nous riscos socials són una conseqüència directa dels processos de transformació econòmica que estan portant a una creixent desigualtat social, que afecta de forma directa a la identificació amb col·lectius socials i de forma indirecta a la legitimitat de l'estructura política. Les desigualtats socials s'aprofundeixen però a vegades la percepció s'individualitza, i les crisis socials apareixen com a crisis individuals, quan en realitat són autèntics problemes col·lectius que cal resoldre amb polítiques generals.

Els nous riscos socials i ambientals són una component essencial del procés de modernització de la societat industrial. El sistema econòmic sovint no només creix gràcies a la seva capacitat de generar i externalitzar el risc sinó que és capaç d'aprofitar els beneficis de la producció de nous riscos. En

conseqüència, i davant de la importància creixent del risc en la nostra societat, es fan necessàries noves polítiques públiques orientades no només a la reducció del risc sinó a evitar que les noves incerteses comportin conseqüències polítiques de més ampli abast.

La societat del risc s'origina allà on els sistemes de normes i institucions socials fracassen a l'hora d'aconseguir la seguretat promesa. El fet que siguin decisions de la pròpia societat organitzada qui genera els perills duradors (i que generin també beneficis econòmics) té un destacable significat polític: les garanties de protecció, de seguretat, són refutades públicament, amb la qual cosa sovint es posa en dubte la legitimitat dels decisors.

8 Comença a aparèixer una consciència de risc difús, d'incertesa general, una nova cultura del risc que en dificulta la seva gestió. La percepció del risc (inseguretat, intranquil·litat) fa que el seu impacte sigui molt més acusat que l'impacte objectivable. La ciutadania percep que a les institucions els hi resulta progressivament més difícil dominar i controlar els riscos de manera que aquestes institucions poden arribar a perdre legitimitat. El pacte social que possibilitava a l'Estat el paper regulador i, sobretot, compensador dels desequilibris provocats pel creixement econòmic s'ha trencat. És així com apareix una preocupació i una desconfiança creixents.

Ens trobem doncs, davant una situació paradoxal: la societat conspira per assolir més seguretat i tranquil·litat i, en canvi, produeix més i més risc, de manera que el món resulta cada cop més incert. Així doncs, tot i que no es pot dir de forma absoluta que la societat és més insegura avui que ahir, els riscos han canviat de natura, i ara és més evident que mai que aquests nous riscos són fruit de decisions preses per les institucions, siguin públiques o privades, sovint per atendre demandes que genera la pròpia societat.

Per tant, podem dir que l'aspecte essencial de la societat del risc és posar de relleu els efectes socials i ambientals negatius que acompanyen el procés de modernització de la societat industrial. Aquests efectes tenen un caràcter estructural, sistèmic, de manera que són generats per la mateixa societat si no es

realitzen accions per impedir-ho, o actuació política i administrativa per regular, per organitzar les activitats de manera molt més segura.

I és aquí on apareix la demanda d'Estat. Un dels fonaments de la societat i l'Estat és la seguretat que dóna la comunitat a l'individu. La legitimitat de l'Estat es basa, en part, en aquesta capacitat d'oferir seguretat, i la corresponent garantia d'un espai de llibertat. Davant els nous riscos socials i ambientals, el repte de l'autoritat pública és oferir nous instruments de seguretat, nous mecanismes de protecció: noves propostes de benestar, en definitiva.

Es fa necessari reivindicar un nou "Estat regulador" d'aquests riscos i "productor" de seguretat i benestar, entenent l'Estat i l'Estat del benestar de forma àmplia: les diferents administracions públiques que generen polítiques de benestar, incloent-hi les polítiques ambientals, destinades també a millorar les condicions i la qualitat de vida dels ciutadans. Però per gestionar el risc cal primer reconstruir la confiança en les institucions. I per reconstruir aquesta confiança i preservar la seva legitimitat, les institucions hauran d'aprendre a respondre als nous riscos i inseguretats per poder-se presentar davant la societat com a garants de la seguretat tant a nivell social com ambiental. Però també caldrà que les institucions es tornin més transparents, i que els ciutadans i ciutadanes es sentin part de les decisions col·lectives.

La desconfiança vers la capacitat de les administracions per fer front als nous riscos s'està orientant cap a una demanda de major transparència, d'una major democratització de les institucions i fins i tot de la ciència. Ha aparegut una nova demanda de participació en la presa de decisions per part dels ciutadans. Ciutadans que es volen ser co-responsables de les decisions. Es demana un Estat més participatiu, més transparent amb la informació que gestiona, un Estat que garanteixi els drets de ciutadania. És en aquest sentit que haurà d'avançar la reforma de les institucions, per gestionar la complexitat creixent de la societat, per fer-nos sentir més segurs i tranquils, per gaudir plenament del benestar assolit.

Montserrat Tura i Camafreita

II.- Riscos ambientals, alimentaris i per a la salut

La proliferació de forma aparentment imparable de desastres, nous riscos ambientals i de salut pública està produint una sensació a la nostra societat d'inseguretat ambiental i d'incertesa quotidiana cada cop més estesa. Aquest augment de catàstrofes relacionades amb el medi ambient té molt a veure amb els canvis econòmics i socials accelerats, especialment, amb la intensificació de la producció (el cas del mal de les vaques boges i del *Prestige* son emblemàtics) i també són el resultat no desitjat del desenvolupament d'algunes noves tecnologies.

L'acumulació de problemes ambientals greus, combinada amb els despropòsits i la passivitat administrativa davant dels reptes mediambientals, estan minant la confiança de la ciutadania en la capacitat de les autoritats competents de regular i controlar els nous riscos.

Aquesta necessitat de regulació es fa patent tant a nivell local com a nivell global. Si bé és cert que hi ha problemes globals que no reconeixen fronteres, com són els casos de l'escalfament atmosfèric (amb el conseqüent augment del nivell del mar), el forat d'ozó (produint així un augment de càncers de pell), o la pèrdua de diversitat biològica que provoca grans desequilibris ecològics, n'hi ha d'altres, més propers, a Catalunya, que ens obliguen a confrontar problemes ambientals que són de fabricació casolana i que afecten la qualitat de l'aigua, de l'aire i del sòl i, per tant, la qualitat de la nostra vida quotidiana.

El risc nuclear

Catalunya és un dels països més nuclearitzats d'Europa i del món, amb una alta dependència energètica dels seus tres reactors nuclears. En aquest sentit cal començar-se a plantejar energies alternatives per poder encarar en el futur el tancament progressiu dels tres reactors existents a Catalunya, com s'està fent en països europeus amb governs socialdemòcrates i verds com Alemanya. El tancament hauria d'anar acompanyat, evidentment, de la potenciació de les

energies renovables, de noves plantes de generació d'energia, com els parcs eòlics. Les alternatives són conegudes, però s'han d'articular. S'ha d'apostar per una desnuclearització progressiva a partir de la nova política energètica. Cal repensar les polítiques energètiques en un horitzó de mig i llarg termini. En el context del tancament de les centrals nuclears, caldrà abordar igualment la gestió dels residus nuclears.

Per una altra banda, i mentre estiguin en funcionament les centrals nuclears, es fa necessari reforçar els plans d'emergència, considerant l'existència del precedent de l'accident nuclear de la central de Vandellós I l'any 1989, l'accident més greu enregistrat mai a Espanya.

Les emissions de gasos d'efecte hivernacle

12

L'emissió de gasos d'efecte hivernacle és un problema de repercussió global que té causes locals. El Protocol de Kyoto signat el 1997 i ratificat per tots els països de la Unió Europea preveu que Espanya l'any 2010 només superarà en un 15% les emissions de gasos contaminants de l'any 1990. L'any 2000 Espanya ja superava les emissions en un 38% i Catalunya en un 42%, tot i haver-se produït una lleugera reducció de les emissions entre 1999 i 2000.

Ni a Catalunya ni a Espanya s'han aplicat mesures correctores i quan l'any 2010 es posi en marxa el mercat mundial de drets d'emissió, les empreses espanyoles hauran de pagar per poder seguir mantenint el seu nivell de contaminació. Com que en són conscients, les empreses han demanat ja al govern espanyol que renegociï la quota d'emissions. Però Espanya és l'únic país europeu que ja va aconseguir el dret d'augmentar les seves emissions respecte l'any 1990, de manera que qualsevol modificació a l'alça serà difícil d'acceptar.

La contaminació de nitrats a l'aigua

Un dels principals problemes ambientals que té plantejats avui Catalunya és la contaminació de nitrats a l'aigua provocada per l'excés de purins. Aquest excés ha augmentat considerablement a diverses comarques, fins al punt que la

Comissió Europea va iniciar un expedient sancionador per la contaminació de nitrats a l'Empordà, i per la manca d'informació a la població.

Més de 200 municipis a tot Catalunya pateixen aquesta contaminació, fins a l'extrem que en 100 localitats l'aigua de fonts i pous, i en alguns casos fins i tot de subministrament domiciliari, ha deixat de ser potable. Davant d'aquesta situació, el Govern de la Generalitat s'ha vist obligat a posar en marxa una moratòria en la creació de noves granges en els municipis que es consideren vulnerables.

Tot i això, la moratòria no està resultant efectiva degut a l'oposició del propi departament d'Agricultura de la Generalitat i a la permissivitat respecte a la construcció de granges en municipis limítrofs als afectats. A la gravetat del fenomen, cal afegir l'absència de dades públiques sobre la contaminació per nitrats, i la nul·la informació que les administracions ofereixen als ciutadans sobre aquesta qüestió.

L'impacte de les grans infraestructures

Les noves grans infraestructures, no sempre necessàries, tenen un impacte ambiental molt important. El cas més paradigmàtic és el del Pla Hidrològic Nacional, que parteix d'una visió a curt termini sense considerar l'impacte a llarg termini ni l'experiència de polítiques semblants en d'altres països. L'exemple de la Unió Soviètica, on el transvasament de rius ha comportat greus problemes ecològics, hauria de servir per abandonar aquest tipus de projectes.

Una política ambiental integral hauria de contemplar la dimensió ambiental dels projectes d'infraestructures des de la seva mateixa concepció, per valorar en primer lloc la seva necessitat a partir de l'anàlisi dels beneficis econòmics o de mobilitat que poden generar i dels perjudicis ambientals que poden comportar.

Una nova generació de riscos ambientals

Els problemes ecològics i riscos ambientals contemporanis no són, en general, observables a simple vista i requereixen la intervenció de tècniques

sofisticades i cares per la seva detecció. Queden lluny, en el seu aspecte i abast, els densos i pudents *smogs* de color groc de les primeres ciutats industrials.

Els nous riscos associats amb nous contaminants tendeixen a distribuir-se i acumular-se d'una forma més global, amb la possibilitat d'afectar a tots els estaments i classes socials que havien sortit pràcticament indemnes dels impactes mediambientals de la primera etapa industrial.

Aquests contaminants de l'aire, de l'aigua i dels aliments de nova generació poden tenir conseqüències molt inquietants. Un dels principals problemes es troba amb els denominats Contaminants Orgànics Persistents (COPs) com la DDT (pesticida), les PCBs o bifènils policlorats i les dioxines -que tenen una gran diversitat d'usos i implicacions per a la salut humana i pel medi ambient. Aquest fet fou denunciat per la Convenció d'Estocolm l'any 2001. Els COPs afecten la vida reproductiva, el sistema immunològic i hormonal de les persones, poden provocar trastorns neurològics i segurament tenen relació amb el desenvolupament d'alguns càncers (entre d'altres de mama i de pàncreas).

14

També existeix un ampli consens sobre les conseqüències nocives dels compostos orgànics de metalls pesants (mercuri, plom, cadmi...), que actuen com a tòxics neurològics i afecten sobretot a nadons i dones, i de les radiacions ionitzants de centrals nuclears o proves d'armament nuclears, que poden provocar càncer de tiroides i leucèmia.

Sense caure en el catastrofisme, s'ha de senyalar l'important augment de contaminants "invisibles" que poden provocar greus problemes, inclòs noves malalties o malalties atípiques. Ara sembla que tenim una problemàtica més insidiosa que abans i, potser, més perillosa.

Aquests nous contaminants, d'aparença democratitzadora -afecten a tots per igual- han generat un increment en la sensació d'inseguretat i desconfiança, especialment dels nous grups afectats -la classe mitjana- envers a la capacitat i voluntat de les administracions públiques de fer front i controlar els riscos ambientals.

III. Nous riscos tecnològics

Biotecnologia: Incertesa, riscos i beneficis

El concepte de biotecnologia s'utilitza com un concepte paraigües sota el qual s'agrupen tècniques i aplicacions que cobreixen molts diversos camps i no hi ha consens científic sobre el que s'ha de considerar biotecnologia.

Alguns sectors expressen el seu recel sobre les conseqüències de les aplicacions de la biotecnologia, per un costat, i sobre el control i la regulació administratives per l'altre. Impacte (socioeconòmic i mediambiental), regulació i informació semblen ser tres paraules clau, totes elles relacionades amb una percepció creixent de la vulnerabilitat davant el canvi tecnològic i la inseguretat del medi ambient. De forma més general, les inquietuds públiques davant la comercialització de productes derivats d'aquestes noves tecnologies han anat en augment. Tot i el suport públic a la ciència en general, i a les aplicacions científiques que impliquin grans avantatges per a la societat, han sorgit moltes preocupacions mediambientals, socioeconòmiques i ètiques sobre algunes noves tecnologies.

L'aplicació biotecnològica que ha generat més debat i discussió pública és la relativa a les aplicacions comercials derivades de l'enginyeria genètica, tant en el camp de la modificació genètica de plantes com en el camp cada vegada més important de la detecció precoç de malalties genètiques i de la terapèutica genètica, que implica la reprogramació de cèl·lules humanes a través de la manipulació de l'ADN.

Els avenços espectaculars que s'han produït són responsables, en part, de l'intens debat sobre les implicacions ètiques, ambientals i sanitàries de les modificacions genètiques realitzades per científics en éssers vius. La clonació d'animals ha suscitat un debat important per la possibilitat que es pugui aplicar als humans en el futur. En aquest sentit, la societat té tots els ingredients per a polemitzar sobre els nous riscos, la inseguretat i els límits de la ciència.

Els aliments genèticament modificats i els organismes transgènics són aplicacions que han provocat una gran polèmica per tractar-se de tècniques que han gaudit d'una gran cobertura mediàtica. En l'actualitat es pot transformar tot tipus d'organismes, des de les bacteries fins als animals. Existeix una àmplia gamma de plantes de cultiu genèticament modificat amb trets dissenyats per genetistes, entre elles blat, arròs, blat de moro, soja, patates, tomàquets, raïm i taronges. Molts d'aquests cultius han generat enfrontaments entre diferents sectors de la comunitat científica, fet que ha augmentat les sensacions d'inseguretats i d'incertesa pública davant la introducció de les últimes aplicacions biotecnològiques a l'agricultura i l'alimentació.

Una de les aplicacions més destacades és la modificació genètica de plantes per fer-les resistents als herbicides, que ha fet plantejar una sèrie de dubtes i possibles riscos que poden produir aquestes plantes. Els gens que proporcionen aquesta resistència poden transferir-se a d'altres plantes a través de la pol·linització, de manera que no es pot saber quines plantes estan alterades. La introducció d'aquestes noves plantes pot conduir a la utilització de més quantitat d'herbicides que puguin ser perjudicials pel medi ambient, i encara no s'han dissipat tots els dubtes sobre els riscos per a la salut humana.

Un altre exemple és la modificació genètica de peixos, com el salmó, amb l'objectiu que es desenvolupin més ràpidament a les piscifactories. Els problemes, en aquest cas són ambientals perquè poden produir desequilibris ecològics en cas d'alliberament accidental, com la desaparició d'altres espècies salvatges.

Tanmateix, la realitat d'aquesta nova biotecnologia és complexa. Cal reconèixer que algunes aplicacions de l'enginyeria genètica poden aportar beneficis importants per la societat, tot i comportar també possibles perills que han provocat un rebuig notable.

El potencial econòmic de la biotecnologia és molt gran i es sosté que podria contribuir, de manera significativa, a la resolució de problemes terapèutics, de diagnòstic, d'aprovisionament d'aliments i de degradació del medi ambient. Les plantes modificades genèticament per ser resistents als pesticides, per exemple,

tenen un clar benefici econòmic pel productor però també poden crear nous problemes per la salut humana. En aquest cas, la biotecnologia no aporta cap benefici al consumidor. Al contrari, pot generar un nou risc.

Europa i els OMG

El sistema més complet i eficaç de regulació dels Organismes Modificats Genèticament el té la Unió Europea, on existeix una moratòria del cultiu, però no en la importació, de transgènics des de l'any 1999. La UE va prohibir les variacions transgèniques introduïdes a partir d'aquell moment, però no les anteriors, i actualment a Europa només es cultiven transgènics al Regne Unit i a Espanya, a on es produeix bàsicament un blat de moro per produir pinso pels animals.

Tanmateix, aquest règim de precaució tant estricte pot provocar que els països europeus es quedin aïllats en el context internacional si no es genera un règim internacional que reguli els transgènics. La majoria d'Estats de la resta del món no tenen una legislació semblant i això ja està essent aprofitat per algunes empreses que estan portant els seus laboratoris d'investigació a països com l'Índia, Cuba o Xina, on no hi ha una legislació estricta.

Per aquesta raó, en aquests moments s'està intentant que amb la regulació de l'etiquetatge i la traçabilitat es pugui aixecar la moratòria sobre el cultiu en uns anys, conscients que en cas que no es produeixi una moratòria global, la moratòria europea a mig termini no servirà per a res.

IV.- La desregulació i la precarització com a nous riscos laborals

En les dues darreres dècades s'han produït una sèrie de canvis polítics, econòmics i socials, com la irrupció, a principis dels vuitanta, de la revolució neoconservadora o la progressiva implantació de la globalització econòmica, que estan tenint efectes molt negatius sobre l'àmbit laboral. Aquests canvis han provocat l'aparició de nous riscos laborals i socials derivats de les múltiples formes de precarietat i segmentació laboral que la nova economia neoliberal està propiciant.

Les empreses, en resposta a la globalització dels mercats, recorren cada vegada més a formes regressives de relació laboral. La necessitat d'abaratir costos en un mercat cada vegada més únic, està portant a les empreses a adoptar noves pràctiques empresarials basades fonamentalment en dues estratègies.

-La **flexibilització de la producció** com a mitjà d'adaptació a la diversitat creixent de la demanda. Aquesta flexibilització es basa en l'aplicació de noves tecnologies i nous mètodes de gestió (*just on time*, gestió de qualitat, direcció per objectius, etc.). En ocasions, afecten directament a la distribució horària del temps de treball, i suposa, en la majoria dels casos, un increment de la jornada laboral (amb o sense compensació econòmica), en detriment de la seguretat i de la necessària conciliació de la vida laboral i familiar dels treballadors.

-La **descentralització productiva**, que promou el desenvolupament de noves formes de treball, totes elles relacionades amb la subcontractació interna i externa, la contractació de treballadors autònoms per a tasques pròpies d'assalariats, i les ETTs.

La suma d'aquests factors ha implicat que importants sectors de l'economia productiva espanyola hagin apostat clarament per un marc competitiu basat en els baixos costos salarials. Això significa que aquests sectors, els més afectats per la temporalitat, han renunciat a adoptar una estratègia de futur vertaderament sòlida fonamentada en la millora de la qualitat i la diferenciació dels productes, la

incorporació de noves tecnologies i, sobretot, la formació i qualificació dels treballadors.

Des d'una perspectiva social, la desregulació del mercat de treball a Espanya ha contribuït a intensificar les desigualtats existents a l'estructura social; ha generat una major inestabilitat laboral que ha castigat especialment als col·lectius més febles. I en darrera instància, ha consolidat la reproducció de pautes socials discriminatòries a través d'un mercat secundari que es nodreix de joves, dones i treballadors no qualificats. L'aparició d'aquest nou mercat de treball secundari va molt lligat al creixement de l'economia submergida, que és el cas extrem de vulnerabilitat i incertesa en el món laboral.

El concepte de precarització aplicat a l'àmbit laboral és un terme que sol fer referència a la importància creixent del treball temporal en el conjunt del treball assalariat. I malgrat que la seva interpretació és molt àmplia, pot definir-se com un procés genèric de degradació de les condicions sociolaborals. En aquest sentit, l'observació dels fenòmens socials dins del camp laboral sembla evidenciar que existeix un clar paral·lelisme entre estabilitat laboral i bones condicions socioeconòmiques, mentre que la temporalitat es correspon amb una pèrdua d'expectatives laborals, menor retribució, escasses possibilitats de promoció i un major risc d'accidentalitat laboral. En altres paraules, la temporalitat en el treball porta aparellada, en moltes ocasions, una degradació de les condicions laborals. En contraposició a la contractació indefinida, sense que existeixi entre tots dos diferències notables de qualificació o experiència de treball.

L'alta rotació dels contractes, el poc temps de formació, i l'escassa implicació del treballador a l'empresa, són factors clau que il·lustren el creixent abandonament de les polítiques de prevenció propiciades per les empreses i que ajuden a entendre, per exemple, el fort increment de l'accidentalitat laboral registrat en els darrers anys entre el col·lectiu dels treballadors precaris.

L'avenç de la contractació temporal ha contribuït, entre d'altres, a l'erosió dels drets laborals dels treballadors afectats, a incrementar l'índex de rotació en els llocs de treball i a la disminució de les expectatives de promoció i formació de

molts assalariats. Però, per sobre de totes aquestes característiques, el fenomen de la precarització ha posat en mans de les empreses un poder creixent sobre la força del treball que ha limitat ostensiblement la capacitat d'influència de les estratègies sindicals.

En aquestes condicions, s'ha estès i consolidat un important sector secundari en el mercat de treball espanyol, que engloba a més del 30% dels assalariats i que afecta especialment als grups socials amb menor capacitat d'organització i defensa: els joves, les dones, i els treballadors sense qualificació.

Els joves constitueixen el grup més castigat per la temporalitat (tres de cada quatre menors de 25 anys tenen un contracte temporal) i la principal conseqüència d'aquesta realitat és la evident desmotivació i frustració davant la manca de perspectives de futur, fets que afecten molt negativament el procés de construcció de la seva identitat personal i social.

Les dones constitueixen el segon col·lectiu més afectat per les mesures de flexibilització, però amb una particularitat, ja que aquest model respon fonamentalment a les característiques pròpies del treball reproductiu assignat a les dones, que les relega a tasques complementàries de l'activitat productiva.

Finalment, l'escassa formació professional de molts assalariats els predisposa a haver de desenvolupar les seves activitats en sectors de baixa qualificació que es caracteritzen per un alt índex de temporalitat.

Aquest intens procés de desregulació i de precarització del mercat de treball ha tingut conseqüències molt més profundes, com ara l'externalització del risc econòmic, la pèrdua de seguretat en les condicions de treball, i el creixement dels processos d'individualització. El risc econòmic que requeria abans principalment sobre els empresaris, ara es transfereix i es comparteix amb els treballadors assalariats, de manera que la pèrdua de seguretat i la incertesa generen processos d'angoixa i dificulten l'elaboració i la plasmació de projectes de futur.

Per una altra banda, les noves formes de contractació temporal tampoc han aconseguit assolir un altre dels objectius pels quals van ser dissenyades:

l'eradicació de les grans bosses de treball submergit que caracteritzen el nostre sistema productiu. En un gran nombre de casos la temporalitat ha tendit a combinar-se amb el treball submergit, provocant que molts treballadors, en acabar el seu contracte i per tal que l'empresa pugui eludir la llei, es vegin obligats a continuar en el mateix lloc de treball de manera irregular, tornant a signar un nou contracte de caràcter temporal al cap d'un temps. Aquesta pràctica, molt usual a la petita empresa però de la qual també participa la gran empresa, ha contribuït al creixement d'un segment marginat, a cavall entre l'economia legal i la submergida, que constitueix una oferta de mà d'obra molt flexible que accepta amb resignació unes condicions de treball que, en moltes ocasions, es situen a la frontera de la il·legalitat.

V.- Incertesa i nous riscos socials

Individualització, incertesa i canvi de valors

Un dels principals fenòmens de la nova societat del risc és la individualització. En les darreres dècades s'han creat unes condicions institucionals que apunten a l'individu, i no al col·lectiu. La individualització significa, per tant, el sorgiment d'una dinàmica institucional que té com a destinatari l'individu, i no el grup.

La societat s'ha individualitzat i existeix una tendència a crear un sistema de valors en el qual es valora l'autonomia i la realització individuals per sobre la comunitat i el bé comú. L'altra cara de la moneda d'aquest procés és la desinstitucionalització generalitzada que afecta de forma directa a la identificació amb col·lectius socials i de forma indirecta amb la pròpia estructura política de l'Estat.

Aquests canvis i incerteses en el sistema de valors poden resultar tan estimulants per uns pocs com aclaparadors per a la majoria. Els individus es troben progressivament sols davant el seu futur laboral i personal, amb tots els riscos, oportunitats i contradiccions, tornant-se progressivament més dependents del mercat laboral. Aquesta individualització, per tant, no modifica l'estructura social perquè tot i que els nous riscos es distribueixen de forma àmplia sobre tota la societat, és als sectors menys afavorits a qui més perjudica.

La incertesa general i la inseguretat en el món social generen noves pors en els individus alhora que els porten sovint a no responsabilitzar-se de les seves accions i emparar-se en la complicitat general per tal de buscar sempre un altre culpable. Això resulta ser així, en part, perquè els riscos tenen alguna cosa d'irreal, perquè la força del seu argument és la projecció d'amenaques per al futur. En la nostra societat, en certa manera, el passat perd la força de determinació del present i en el seu lloc apareix el futur com a 'causa' del present.

Aquest afebliment dels valors compartits en un context d'incertesa i d'aparició de noves pors socials, ens podria conduir a l'augment de la fragmentació social, i a una crisi del vincle social que comportaria ruptures en l'ordre públic, amb un augment de la incivilitat i dels actes delictius, fent créixer encara més el sentiment d'inseguretat. Són precisament les noves expressions del malestar social, com la violència a les escoles, el rebuig a la immigració, o la proliferació de moviments anti-sistema, les que contribueixen a convertir la seguretat en el "nou" valor de moda.

Ara bé, la individualització ha comportat una fragmentació de les demandes socials i, per tant, fa més difícil la resposta de les institucions a aquestes demandes, de manera que el gran perill del procés d'individualització és que ens pot fer arribar a perdre la capacitat de resposta col·lectiva als riscos.

L'actual procés d'individualització es va començar a produir en un context de seguretat i cohesió socials, però avui aquestes seguretats s'estan reduint progressivament, i sense elles apareix una espècie de por existencial rere la façana de l'Estat de benestar.

És imprescindible, per tant, recrear un marc de referència en base a uns valors comuns per tal de reforçar la confiança social. I en aquest procés és necessari tenir ben present que el contrari de la inseguretat no és només la seguretat sinó també la confiança, la fiabilitat. La confiança es basa en la reciprocitat creada per la xarxa social. Sense xarxa no hi ha confiança, i sense confiança no hi ha seguretat. La resposta a la incertesa ha de comportar el reforçament del teixit social des de les institucions públiques. Les institucions han d'assegurar que els ciutadans puguin compensar les extremes inseguretats de la seva existència privada amb unes seguretats bàsiques a mig i llarg termini.

Risc de ruptura social

Avui podem començar a parlar de l'existència d'un risc de ruptura social que va més enllà del risc d'exclusió social, més lligat a una visió individual i no col·lectiva de la desigualtat. El concepte de ruptura social, en canvi, està

relacionat amb el trencament de la cohesió social com a conseqüència de l'augment de les desigualtats i la manca d'expectatives.

Hi ha un problema d'expectatives. Els ciutadans no tenen expectatives de millora, o bé tenen unes expectatives molt altes que després no es compleixen, de manera que s'acaben sentint fracassats. La incertesa ha passat a ser un element consubstancial de la vida personal i laboral generant nous neguits i noves situacions de necessitat. El risc de veure's immers en un procés d'exclusió social ha augmentat.

En la nostra societat el fet més problemàtic en aquest sentit és la percepció que hi ha de l'actual situació social. Existeix una percepció de fre en el progrés social, i fins i tot una percepció de retrocés en el benestar aconseguit.

En aquests moments existeix una espècie de resignació generalitzada davant fenòmens com la precarietat i la segmentació del mercat laboral. Existeix una manca de referents i d'horitzons socials compartits i es fa imprescindible començar a reconstruir aquests referents des de les administracions públiques assumint que la desigualtat creix i es diversifica, i que són necessàries noves polítiques redistributives més eficaces.

Hi ha hagut un fre en el progrés social i l'esquerra està acomplexada després de vint anys d'hegemonia del neoliberalisme. L'esquerra pateix una pressió en el sentit de la reforma dels sistemes de benestar. Aquesta reforma pot ser necessària en alguns casos, com sembla posar-se de manifest a Alemanya, però per tal d'enfocar la reforma de forma adient la socialdemocràcia ha de saber diferenciar entre "servei" i "xarxa de seguretat": el servei pot patir modificacions o ajustaments, però la xarxa de seguretat no és negociable. Avui els ciutadans tenen por a perdre i per això la societat no està disposada a renunciar als mecanismes de seguretat, a la xarxa bàsica de seguretat, i és això el que ha de ser capaç de defensar l'esquerra.

VI. La societat davant els nous riscos

La societat està demanant cada vegada amb més força (via ONGs i noves formacions polítiques), transparència i participació respecte les noves aplicacions científiques, així com l'articulació d'un marc molt més actiu i prescriptiu per part de les administracions públiques per fer front als nous riscos ambientals i tecnològics. Però també reclama canvis econòmics i socials. El moviment per una altra globalització o la xarxa ciutadana en favor d'una renda bàsica universal, en són dos exemples ben significatius.

Percepció social del risc

La importància política del risc ve donada per la percepció del risc que té la ciutadania, i per això és necessari no defugir la complexitat del problema i evitar les respostes simplificadores.

En el cas dels riscos ambientals, cal diferenciar entre els riscos naturals i els riscos tecnològics. En els primers intervenen factors de tipus biofísic i factors humans i socials. En els segons, en canvi, la responsabilitat és exclusivament humana i social. Per tant, cal no caure en les interpretacions simplistes que o bé tendeixen a culpabilitzar totalment la natura o la mala sort, o bé culpen exclusivament als responsables de la gestió de la seguretat.

En aquest sentit, el paper dels mitjans de comunicació resulta cabdal, tot i que la responsabilitat principal és, òbviament, dels representants polítics, que no ofereixen una confiança suficient sobre la capacitat de les institucions de controlar i respondre als riscos. Ara bé, aquesta situació també és producte de la confusió respecte als responsables últims de molts riscos ambientals contemporanis. Aquesta confusió provocada per la complexitat i la causalitat múltiple dels nous riscos és la que genera incertesa i desconfiança respecte les autoritats públiques.

Per aquesta raó, i davant de les condicions de complexitat en les que ens trobem actualment, caldria trobar un nou llenguatge des de la política que ajudi a entendre les contradiccions a les que estem sotmesos. Aquesta premissa, però,

no ens ha de fer eludir de cap manera la responsabilitat de les autoritats públiques en el control i gestió dels riscos. I el punt de partida no és bo.

Per una banda, i després tant de les darreres crisis alimentàries com de la gestió de l'accident del Prestige, els ciutadans no tenen confiança en l'autoritat pública. Per l'altra, els partits polítics, i particularment els d'esquerra, tenen problemes per articular un discurs sobre la matèria perquè no compten amb els instruments necessaris.

Els partits polítics es troben entre l'espasa de la ciència i el desenvolupament tecnològic que avancen a gran velocitat, i la paret de les ONGs i els moviments socials, que pressionen per aturar els mecanismes de generació de nous riscos. Els partits i les institucions han de saber respondre a aquesta situació i no deixar-se endur ni per les pressions de les empreses que volen posar els seus productes al mercat sense gaires impediments ni per les pressions d'algunes ONGs que sovint s'oposen sistemàticament a les accions tant de les empreses com de les institucions polítiques.

28

Per aquesta raó intentarem apuntar aquí diverses línies d'actuació.

En primer lloc, cal **fer pedagogia**, explicar la complexitat de les relacions entre medi ambient i societat. Només fent debats socials en profunditat podrem aconseguir entendre i fer entendre la complexitat dels nous problemes. Els nous riscos invisibles, són un blanc molt sensible als discursos simplificadors i alarmistes. Davant d'aquest perill, cal estar amatent i fer un gran exercici de pedagogia i de claredat en els arguments i en l'explicació.

En segon lloc, cal fer una **política de credibilitat per generar confiança**, tant des del govern com des de l'oposició. Cal ser capaços, en aquestes qüestions més encara que en la resta, de generar confiança mútua entre governants i governats. Aquesta confiança passa per **reconèixer que el risc zero no existeix**. Cal assumir aquesta premissa i no crear l'expectativa que el govern pot controlar-ho tot. Els riscos existeixen i alguns són difícils de controlar. Per tant, es fa necessari reconèixer les limitacions i fer un exercici d'humilitat.

Ara bé, a partir d'aquí cal fer polítiques creïbles, que passen essencialment per tenir **mecanismes de resposta al risc**. Potser l'Estat no sempre tindrà solucions als nous riscos ambientals i tecnològics, però sempre ha de tenir respostes al que es pugui esdevenir, ha de preveure el que pot passar encara que no ho pugui evitar. El problema és que a Catalunya i a Espanya aquesta capacitat de resposta no existeix o és insuficient, i d'aquí ve la desconfiança dels ciutadans, que saben que l'Estat no és capaç de respondre adequadament al que es pugui esdevenir.

Cal per tant, capacitat de resposta. Però també **capacitat de prevenció**. La prevenció és un concepte bàsic de tota política encaminada a reduir el risc i a respondre-hi adequadament. Però la prevenció té un cost i amb l'actual política d'aprimament de l'Estat no es destinen els recursos necessaris ni a la prevenció ni a la dotació de mitjans de resposta.

Moviments socials, partits polítics i mecanismes de participació

La mobilització i les noves demandes socials han generat una necessitat de resposta per part dels partits polítics d'esquerra i les institucions. La resposta per part dels partits polítics de l'esquerra socialdemòcrata s'ha de basar en la **complementarietat**. Els partits no podran competir mai amb els moviments socials en el nivell de la reivindicació. Però els partits tenen la capacitat de convertir les demandes ciutadanes en decisions polítiques, alhora que poden possibilitar la participació dels moviments socials i dels ciutadans en la presa de decisions. Ara bé, tot això sense renunciar a reforçar el paper central de la política en la gestió i resolució del conflicte social, i en el seu caràcter plural i generalista i no ideològic i monotemàtic, com és el cas de moltes organitzacions no governamentals.

La complementarietat també significa que els partits polítics, des de les institucions, han de reconèixer la pluralitat de moviments socials i polítics que vertebraren la societat i la necessitat de donar noves respostes a les demandes de participació, partint de la base que la democràcia representativa i les estructures

polítiques convencionals, tot i ser insubstituïbles, no són suficients, i que necessiten, per tant, complementar-se amb elements de democràcia deliberativa i participativa. Aquests elements permeten als ciutadans i als moviments socials participar no només en la presa d'algunes decisions, sinó sobretot en el procés deliberatiu, de debat i discussió de les polítiques. Per fer-ho possible, cal avançar abans en la millora dels mecanismes d'informació i en l'increment del nivell de transparència en els afers públics.

En aquest sentit l'esquerra socialdemòcrata, com a força històricament representativa dels processos democratitzadors, ha d'evolucionar cap a una política fonamentada en un concepte fort de ciutadania, en la qual el ciutadà votant es converteix en ciutadà participant.

VII. La incertesa en el context internacional

El món d'avui és un món incert. I ho és també des del punt de vista de les relacions internacionals. Després de la caiguda del bloc soviètic i de la fi de la guerra freda, es va obrir una etapa caracteritzada per diversos intents de dotar d'un nou ordre el sistema internacional, un nou ordre que girava entorn a la única superpotència, els Estats Units, però que comptava amb la complicitat de l'antiga potència rival, Rússia, així com dels seus aliats europeus i asiàtics.

La vigència d'aquest sistema es va començar a trencar progressivament a partir de finals dels anys 90 (primera crisi econòmica de la globalització, intervenció a Kosovo sense l'aval de Nacions Unides) i va patir una ruptura a partir de l'accés al poder de la nova administració americana el Gener de 2001, ruptura agreujada com a conseqüència de la resposta dels Estats Units als atemptats terroristes de l'11 de Setembre de 2001 a Nova York i Washington.

Des de l'any 2001 el món s'ha tornat progressivament més perillós i més incert. Una incertesa que és viscuda pels ciutadans de forma directa. La crisi política que va precedir la intervenció anglo-nord-americana a l'Irak ha sigut l'exemple més evident d'aquesta nova situació internacional. Per primera vegada en molts anys els ciutadans han viscut la política internacional de forma personal, conscients de la importància d'una intervenció armada que marcarà el futur del món. L'angoixa generada per la por i la incertesa davant la possibilitat que la guerra contra l'Irak desencadenés un conflicte internacional a gran escala explica en bona mesura la massiva mobilització ciutadana en contra de la guerra.

Així com la globalització de l'economia va ser percebuda per bona part dels ciutadans gràcies al creixement borsari dels anys 90, la globalització de les relacions internacionals, la nova interdependència generada per l'amenaça terrorista i la resposta bel·licista de l'administració nord-americana, ha sigut plenament percebuda durant la crisi de l'Irak. La percepció de l'existència d'un nou risc global, el terrorisme, i d'una resposta equivocada al nou risc, la nova estratègia de seguretat del govern dels Estats Units basada en l'atac preventiu,

ha generat una nova i doble consciència ciutadana: de la realitat de la nova amenaça i de la inexistència d'una resposta per part dels governs que garanteixi alhora la seguretat i els drets i llibertats ciutadanes.

El sentiment d'inseguretat està passant a ser assumit socialment. El discurs de la lluita contra el terrorisme internacional reforça aquest sentiment, que pretén ser explotat per alguns governs per instal·lar una nova cultura de la por que legítimi polítiques regressives en el camp dels drets i les llibertats públiques.

El discurs de la por, el que afirma com el president Aznar que el terrorisme no té causes sinó només conseqüències, fomenta l'estat d'alerta permanent per la impossibilitat de donar una explicació plausible al que està passant. Negar les causes d'un fenomen suposa negar la possibilitat que aquest fenomen pugui ser racionalment comprès. La inexistència de causes ens situa en la irrealitat, en la incertesa d'un fenomen futur que no pot ser entès perquè no està relacionat amb cap fenomen present o passat. La simplicitat determinista de l'argument afegeix més incertesa encara a la seva resolució i a l'assoliment de l'objectiu perseguit: la seguretat.

32

La legislació desenvolupada per lluitar contra el terrorisme suposa una regressió dels drets i les llibertats, però la nova estratègia de seguretat dels Estats Units, que ha sigut assumida per altres governs conservadors com l'espanyol, introdueix una certa perversió moral en les relacions internacionals. Assumint l'atac preventiu com a recurs legítim de les relacions internacionals, els ciutadans s'han vist compromesos en accions bèl·liques que els hi resulten absolutament condemnables. Les campanyes "no en el meu nom" són un reflex clar de la nova sensació de desconcert ciutadà davant l'actuació dels seus governs, dels seus propis representants polítics.

Els ciutadans demanen respostes perquè comencen a viure els problemes del món com a problemes propis. La inseguretat i la incertesa en el món es viuen ja de forma personal. Existeix una consciència difusa de que els problemes del món ens afecten a tots, i els ciutadans comencen a trobar a faltar les seguretats i les certes que el món d'avui no és capaç d'oferir. I d'aquí apareixen nous

riscos, com el tancament comunitari i tota mena d'identitats-resistència, també en el camp polític, social i sindical, que han sorgit els darrers anys.

La resposta ciutadana sembla anar doncs en la mateixa línia que la resposta davant d'altres riscos. Es demana participació. La política exterior nacional és percebuda de nou com un element de la política general del govern que requereix també de l'atenció i participació ciutadana per evitar que es prenguin decisions contràries al sentiment majoritari de la població. Però també el conjunt de la política internacional, de la política entre Estats, és percebut com un element que cal controlar. Aquest és el sentit innovador de les protestes per una altra globalització dels darrers cinc anys i de les manifestacions contra la guerra d'Iraq de l'any 2003. La mobilització en contra de la guerra de l'Iraq ha sigut global, una de les primeres protestes globals capaç de convocar milions de manifestants que clamaven no només en alguns casos contra la política exterior del seu govern sinó contra un escenari global sobre el qual no hi estaven d'acord, i sobre l'acció d'un govern (o d'uns governs) que no podien controlar per ser ciutadans d'uns altre Estat.

33

Les relacions internacionals semblen haver-se polititzat. S'estan trencant les fronteres entre política nacional i política internacional, tal i com només succeeix en els moments de crisi, i en molts Estats s'està produint, en certa manera, la fi del consens en política exterior. Aquesta politització, probablement desconeguda des de l'època de l'internacionalisme obrer i dels temps més difícils de la guerra freda, ens pot conduir cap a una nova situació de major control democràtic de la política internacional.

Socialdemocràcia i Globalització

L'esquerra socialdemòcrata ha de saber aprofitar aquest impuls per definir un nou projecte de governació global. En aquest procés, la construcció europea i la definició del futur rol d'Europa en el món marcaran el futur del projecte socialdemòcrata.

La nova estratègia de seguretat europea "Una Europa més segura en un món millor" aprovada el desembre de 2003 obre la porta a una veritable alternativa europea a l'estratègia de seguretat nacional dels Estats Units: l'alternativa del compromís preventiu per resoldre els problemes del món en front l'atac preventiu que sovint els agreuja.

El principal repte de l'esquerra social-demòcrata per als propers anys serà relligar allò local amb allò global. La socialdemocràcia s'ha de convertir en socialdemocràcia global. En un món on ja avui triomfa allò glocal, en un món on tant les grans empreses multinacionals com els moviments socials d'oposició a la globalització neoliberal s'estructuren a nivell global però actuen localment, la socialdemocràcia ha de saber donar una resposta que vagi en la mateixa direcció, ha de saber elaborar una resposta política global de reforma del sistema internacional, amb propostes que aportin esperança i nous horitzons de progrés.

VIII.- Propostes per regular els riscos ambientals

Reforçar l'Estat: més i millor Estat

Una política de seguretat per fer front als nous riscos ambientals i tecnològics requereix reforçar l'Estat, reforçant tant el seus mecanismes controladors, reguladors i sancionadors, com els seus mecanismes de prevenció i de producció de seguretat.

En aquesta línia resulta absolutament imprescindible combatre el discurs de la dreta, exemplificat en el lema utilitzat pel PP a les eleccions municipals de 2003 "Més seguretat, menys impostos". No hi pot haver més seguretat en tots els àmbits sense recursos per a l'Estat. És necessari, més que mai, un Estat fort, musculat, però alhora també més eficient, més flexible. Un Estat fort no vol dir sempre més Estat, però sí un Estat millor, més preparat per fer front als nous reptes, amb una administració més flexible i més professionalitzada per exercir la funcions de prevenció, control i regulació dels potencials generadors de risc.

35

La política de seguretat ambiental té un alt component polític. Les crisis alimentàries, o les pors a la introducció de noves tecnologies que desconeixem, estan conduint a un sentiment d'indefensió dels ciutadans, que comencen a tenir por del que mengen, beuen o respiren. I aquestes pors poden minar la democràcia. Cal anar amb compte amb el perill que s'instal·li una cultura de la por a les nostres societats que pugui amenaçar el propi sistema democràtic donant peu a l'aparició de nous discursos demagògics. Per fugir d'aquest perill cal fomentar la cultura i l'esperit de seguretat perquè només si l'Estat és capaç de garantir la seguretat als ciutadans, s'aconseguirà enfortir la democràcia.

Prevenció, precaució i participació

Ens trobem en un context d'incertesa on el paper del coneixement ha canviat i on cal preguntar-se quin és el millor mecanisme de presa de decisions en aquesta situació, unes decisions que poden tenir efectes molt greus. I,

tanmateix, estem obligats a decidir, i de forma urgent. Ara bé, per decidir cal seguir unes guies, uns principis.

Aquests principis s'han d'establir basant-se en els riscos i beneficis de les noves tecnologies. En primer lloc, cal preguntar-se sobre la necessitat dels nous productes. Si no són necessaris, no cal que assumim el risc de produir-los. Tot seguit cal actuar considerant sempre que els costos dels afectats no siguin majors que els avantatges dels beneficiats. Aquest principi es deriva del **principi d'equitat**, que no s'està tenint en compte en la comercialització de nous productes com els transgènics. Al contrari, en alguns casos s'està fomentant el negoci de les grans empreses, com amb els cereals. La meitat de la població mundial depèn només de tres cereals: blat, arròs i blat de moro. La introducció de noves varietats modificades genèticament poden donar un poder enorme a les empreses que controlin els nous cultius.

36

Davant de la presa de decisions complexes, on entren en conflicte una multiplicitat de variables i interessos, cal que les administracions facilitin nous instruments i polítiques de prevenció i precaució.

Les polítiques de **prevenció** s'han d'aplicar quan els riscos són coneguts, com en el cas dels incendis o dels accidents tecnològics. En aquestes situacions, les administracions han de tenir mecanismes de previsió i alerta ràpida per respondre amb la màxima celeritat i amb mitjans adequats per respondre amb la màxima eficàcia. En el terreny de la prevenció resulta necessari desenvolupar els plans de prevenció i d'emergència, que a Catalunya no sempre existeixen ni funcionen adequadament. La manca de mecanismes de prevenció és el que va permetre el desastre del *Prestige* i el més greu és que avui podria a tornar a succeir un fet semblant sense que existeixin les mesures necessàries per prevenir-lo i respondre-hi amb contundència, eficàcia i celeritat.

La política o **principi de precaució**, en canvi, s'aplica quan els riscos no són coneguts, com en el cas dels nous productes sorgits de la biotecnologia, però som conscients que no podem esperar a conèixer-los perquè llavors ja serà

massa tard per actuar. Ara bé, existeixen dues interpretacions del principi de precaució. La precaució “cas per cas” i la precaució “sistèmica”.

La primera és la defensada per les empreses productores i es circumscriu a una prova limitada en el temps i en l'espai de com poden afectar aquests nous productes a la salut humana i al medi. La precaució sistèmica, al contrari, es basa molt més en la sostenibilitat, tenint en compte escales més grans i considerant la necessitat de prendre mesures amb una perspectiva més àmplia. Per tant, des d'un punt de vista de sostenibilitat, la precaució només pot ser sistèmica.

Per una altra banda, les polítiques de precaució comprenen també la democratització de la presa de decisions, necessària entre d'altres raons perquè les opinions científiques divergeixen. Així doncs, també és important obrir processos de participació dels ciutadans abans de prendre decisions que poden tenir una gran incidència sobre el territori, l'entorn i la vida quotidiana.

Tanmateix, abans d'obrir aquests processos participatius, és imprescindible presentar a la societat el principi de precaució, perquè és un concepte que encara no és prou conegut a Catalunya i Espanya, i ni els mateixos ecologistes l'han assumit totalment. En canvi, en la majoria de països desenvolupats aquest principi està àmpliament reconegut i assumit, fins i tot als Estats Units, on hi predomina una posició clarament contrària. Per fer possible aquest debat serà necessari igualment superar el temor que tenen els responsables polítics i les administracions públiques catalanes i espanyoles a tractar obertament de la necessitat d'aplicar de forma sistemàtica el principi de precaució davant els nous riscos.

Precaució i recerca

La recerca pública ha d'orientar-se cap a la seguretat ambiental perquè no es pot deixar la recerca en aquest àmbit exclusivament en mans privades. La investigació sobre els nous riscos ambientals és clarament una necessitat social que s'ha de poder finançar amb fons públics.

La investigació és un instrument de la precaució. La precaució, el que demana és més ciència i no pas aturar-la, com afirmen els contraris a l'aplicació d'aquest principi. La precaució, per tant, no significa no fer, no investigar, sinó al contrari, incrementar la recerca per garantir la seguretat. Prendre accions de precaució, com ara la investigació o la creació d'institucions internacionals per a regular el desenvolupament tecnològic, és bàsic per poder aplicar correctament aquest principi.

Ara bé, cal tenir present que seguretat i inseguretat augmenten a la vegada perquè els nous riscos són ambivalents. Per tant, el que es fa inevitable és la participació i l'explicació de la realitat per gestionar la incertesa. En les investigacions sobre la percepció de nous riscos biotecnològics com el cas dels transgènics, es constata que els ciutadans, havent estat informats degudament, reconeixen tenir les coses menys clares que abans però coincideixen en la necessitat de seguir investigant.

38

El principi de precaució parteix de l'acceptació dels límits del coneixement. La societat ha de ser conscient que el coneixement és limitat i que precisament per aquesta raó cal seguir avançant en la recerca. En aquest sentit els responsables polítics tenen una tasca pedagògica ineludible. Actualment, tant l'administració com els responsables polítics tenen una enorme dificultat per acceptar aquests límits, però en l'escenari actual resulta imprescindible no només que els responsables polítics i les institucions acceptin aquests límits sinó que assumeixin la tasca pedagògica que els hi pertoca en el procés de conscienciació social respecte l'abast de la incertesa.

La incertesa no pot conduir a una renúncia de responsabilitats i a no afrontar els problemes, però sí obliga a parlar més en termes de propostes als nous problemes que no de veritables solucions.

Riscos productius, sostenibilitat i gestió ambiental de les empreses

El desenvolupament tecnològic i científic ha permès que el capitalisme industrial i postindustrial hagi experimentat un intens procés de creixement en les

darreres dècades, però també ha propiciat l'aparició de noves formes de conscienciació social i de percepció del risc davant els nombrosos danys que el sistema està provocant en el medi natural. En aquest context, el principi de sostenibilitat s'ha convertit en el principal eix de tota política ambiental.

Un dels grans desafiaments actuals és poder compatibilitzar el desig de creixement econòmic i de benestar social amb les realitats ambientals, marcades pel fet que molts recursos (locals i globals) que utilitzem són finits i no renovables. Massa sovint, l'imperatiu del creixement econòmic dóna lloc a la sobre explotació i a l'ús irracional de recursos escassos amb el resultat de degradació ambiental i d'esgotament d'aquests recursos vitals.

El desenvolupament sostenible parteix d'un plantejament ètic: no es pot hipotecar el benestar de les generacions futures per satisfer els nostres desigs immediats. És seguint aquest principi que la societat ha de gestionar el patrimoni ambiental de forma racional evitant accions i intervencions sobre el medi natural que impliquin la sobre- explotació i l'esgotament de recursos naturals bàsics per a una vida digna.

En el marc del principi de sostenibilitat, les polítiques ambientals han anat guanyant pes en el disseny tant de les polítiques públiques com de les estratègies empresarials, especialment en les grans empreses, des de mitjans dels anys 80.

La nova normativa ambiental emanada des de la Unió Europea, el govern central i els governs autonòmics ha exercit una influència notable sobre les estratègies empresarials en els darrers anys. I no només pel seu caràcter punitiu sinó, sobretot, perquè indica una **estratègia ambiental de futur** ben clara i definida, de manera que les empreses han entès que s'hi hauran d'adaptar tard o d'hora si no volen quedar excloses del mercat. En aquest sentit, l'avenç més significatiu ha sigut la implantació a moltes empreses d'una estratègia comú d'eliminació de residus industrials.

Aquesta pràctica legal de la gestió dels residus, que encara està lluny de ser assolida per la totalitat de les empreses, constitueix un primer pas que, necessàriament, ha de conduir cap a objectius més ambiciosos com l'aplicació

d'estratègies preventives que ataquin els processos contaminants en el seu origen. Ara bé, poques empreses han adoptat solucions preventives i la majoria es resisteixen a variar els processos productius si no estan prou amortitzats o si no contribueixen a reduir els costos de producció.

Només els grans grups empresarials, que posseeixen un sistema de gestió ambiental més avançat, adopten aquestes solucions, i la línia general és que no es pot exigir més del que marca la llei si els canvis no van acompanyats d'una política clara de subvencions. Així, tot i que un nombre creixent d'empreses estan disposades a incorporar tecnologies netes als seus sistemes productius, només ho faran quan la seva introducció els compensi econòmicament o quan l'Administració aprovi una llei que els obligui a no superar un determinat nivell de contaminació.

40 En aquest camp, l'acció de l'administració o dels organismes de control públics hauria d'avançar en dues direccions. Per una banda en el **reforçament de la capacitat de control, de regulació i de sanció per part de l'Estat**, perquè només així serà possible que totes les empreses respectin les normatives ambientals. L'autoregulació per part dels sectors empresarials no és suficient. En aquest sentit, el creixent control per part de l'Administració, l'augment de la quantitat de les sancions per activitats contaminants i la inclusió en el nou codi penal del delictes ecològic, són elements clarament dissuasoris que influeixen notablement en la conducta ambiental de les empreses.

Però per un altra banda s'hauria de **reforçar la responsabilitat de les empreses més enllà de les mesures coercitives**. Per aconseguir que la normativa s'apliqui cal corresponsabilitzar a les empreses, i no només a elles sinó també als treballadors i als sindicats. Les lleis ambientals s'han de convertir en la base de la regulació, i s'han de fer complir, però han d'anar acompanyades d'altres elements. Cal establir una col·laboració entre les administracions i les empreses per tal que aquestes canviïn la seva estratègia productiva en un marc de reforma gradual, però progressiva, del model productiu del país cap a un model menys contaminant i més sostenible.

Més enllà de les nostres fronteres nacionals i estatals, s'haurà de seguir promovent igualment nous mecanismes de regulació. El món necessita més regulació política global i local. La crisi ecològica té un abast planetari i per tant calen respostes també d'abast internacional. Els precedents existents –cimeres de Rio i de Johannesburg– són mecanismes vàlids de consens a escala mundial, per bé que la incapacitat controladora i sancionadora d'aquests fòrums és la base de la seva debilitat.

Caldrà continuar demanant una major força executiva i multilateral del sistema d'organitzacions internacionals, com s'ha posat de manifest en la dificultat d'aplicar el Protocol de Kyoto. En aquest sentit l'esquerra té una enorme responsabilitat tant en la tasca pedagògica constant entre els ciutadans, com sobretot en la coherència dels seus plantejaments quan exerceix responsabilitats de govern.

IX. Propostes per a reduir la incertesa generada pels nous riscos socials

La dimensió social del risc

En la pròpia definició de risc ens podem trobar amb un problema, i és que els riscos es percebin com a individuals quan en realitat són col·lectius. Si es perceben com a individuals, la resposta serà individual, de manera que cada individu o cada grup aplicarà la seva pròpia estratègia per evitar el risc, al marge i/o en contra dels altres grups o individus. En canvi, si aquests nous riscos es perceben com a col·lectius, la resposta serà també necessàriament col·lectiva i, per tant, política. No cal dir que l'esquerra ha de treballar per tal que els riscos socials es resolguin de forma col·lectiva.

Canvi en el model productiu i noves oportunitats

Els canvis en el model productiu i les seves conseqüències laborals fan necessari plantejar-se de nou quina ha de ser l'acció de les administracions per respondre a la nova situació, partint de la base que avui moltes empreses tenen la capacitat d'apropriar-se en exclusiva dels guanys dels canvis i externalitzar cap a tercers la major part dels costos que comporten.

Per una altra banda, el progressiu aprimament de l'Estat i de les polítiques socials estan posant en perill el model d'Estat del Benestar. Existeix una certa temptació de desmuntar les xarxes de seguretat i deixar el ciutadà sol amb les seves responsabilitats, i per aquesta raó l'esquerra s'ha de preguntar quina classe de seguretat pot oferir als individus. L'esquerra ha de reflexionar sobre com es poden assegurar les condicions de vida de la gent en el nou context. El repte és formular una resposta política a una nova situació històrica.

El nou sistema productiu demana flexibilitat i es pot parlar altra vegada de "destrucció creativa" del capitalisme. El capitalisme torna a destruir llocs de treball, tot i que potser no els destrueix del tot i només els trasllada. En tot cas, el treball en els països desenvolupats ja no és el que era i la seva importància en la

creació de valor disminueix. Als Estats Units i a Gran Bretanya aquesta pèrdua de valor va de la mà de la disminució del salari real i a quasi tots els països de la OCDE els salaris són una part cada vegada menys important de la renda nacional. Només als Estats Units es manté estable degut a que els americans treballen cada cop més per guanyar el mateix.

La flexibilització del treball ha conduït a la individualització, que ha comportat a la vegada una posició de debilitat del treballador en les relacions contractuals amb les empreses. Aquesta situació ha produït una pressió a la baixa de les rendes reals dels treballadors.

En aquest procés doncs resulta cada vegada més necessària la presència de poders públics per garantir la seguretat que el mercat no ofereix, tot i que caldria també corresponsabilitzar progressivament les empreses en aquests nous mecanismes de seguretat social. Però per fer-ho cal un Estat regulador fort.

44

En el nostre àmbit nacional i estatal totes les administracions han de participar d'aquest procés de **re-regularització de la vida econòmica i social**, tot i que probablement li pertoca a la Unió Europea el paper central en el procés que ha de permetre aturar la transferència de poders i funcions de la societat al mercat, i de la política a l'economia, que s'ha produït en les dues darreres dècades.

L'esquerra està obligada a no quedar-se atrapada en el discurs del pessimisme i de la por a la ruptura social, però per això es fa absolutament necessari recuperar la iniciativa. La socialdemocràcia ha de ser capaç de desenvolupar el concepte "d'oportunitat" i reivindicar la necessitat de mantenir cohesionada la societat amb polítiques redistributives. Caldria tornar a parlar de redistribució, de desigualtat, de justícia social.

Flexibilitat i seguretat laboral

La complexitat dels riscos requereix respostes més flexibles. La flexibilitat és el concepte clau per fer front als nous reptes. L'Estat ha de diversificar les seves

polítiques tal i com s'han diversificat els reptes i els àmbits de regulació. El nou Estat regulador ha de ser fort i flexible alhora. El repte és saber trobar un nou equilibri entre flexibilitat i seguretat. L'Estat ha de ser capaç de regular la flexibilitat.

En el cas de la desregulació en el mercat laboral, per exemple, l'esquerra ha de pensar en com respondre a la transferència de seguretat que s'ha produït del capital als treballadors, de manera que la incertesa que sempre comporta l'activitat empresarial s'ha transferit als treballadors.

És així com s'han creat noves categories de treballadors, com els autònoms dependents, que són falsos autònoms, treballadors convertits en empresaris per obligació i que resten molt dependents d'una o poques empreses, però havent perdut els seus drets com assalariats. Els poders públics haurien de començar a considerar aquestes noves situacions i dotar-les d'un marc jurídic que protegeixi el seu treball. Els treballadors autònoms dependents són un bon exemple de les noves regulacions necessàries.

45

Però darrere les noves regulacions cal una estratègia de fons capaç de donar resposta a la precarietat generada per l'alta flexibilitat laboral. Una resposta possible és el que s'ha anomenat model danès de **“flexiseguretat”**. L'èxit d'aquest model radica en la combinació d'alts nivells de flexibilitat, un sistema de protecció social ampli, i una política d'ocupació activa i eficaç. Els resultats han sigut que s'ha aconseguit dinamitzar el mercat de treball i crear ocupació sense disminuir les prestacions socials associades al treball, combinant un generós sistema de protecció per atur amb un seguiment de l'aturat que impedeixi el desincentiu de buscar feina.

Amb aquest model, Dinamarca demostra que és possible combinar una alta protecció social amb les exigències de flexibilitat del mercat laboral, sense caure en un mercat caracteritzat per la precarietat. Al contrari, un mercat flexible i dinàmic en el marc d'un estat social actiu sembla tenir un efecte molt positiu sobre la creació d'ocupació i la reducció dels nivells de pobresa. Aquest sistema però requereix de polítiques actives i eficaces de formació i accés al treball.

Les incerteses del nou mercat de treball fan necessari augmentar el nivell de formació i qualificació professional dels treballadors, tant dels joves com dels adults aturats, per aconseguir que s'incorporin o es reincorporin al mercat de treball en millors condicions. Les administracions han de garantir que tots els treballadors podran accedir a una nova formació durant la seva vida laboral per tal de mantenir o millorar el seu nivell de qualificació. La inversió en formació al llarg de la vida és una de les polítiques més importants per fer front als riscos d'exclusió, que poden afectar als treballadors en qualsevol moment de la seva vida laboral.

L'acció social del govern ha d'estar orientada a garantir de forma prioritària l'accés al treball, com a principal mecanisme de generació d'ingressos, i l'accés a la formació com a principal font d'ingressos en el futur, amb l'objectiu d'evitar l'emergència de "ciudadans precaris".

Política social flexible i prestacions universals

46

La política social ha de reconvertir-se per tal de fer front a les noves situacions. En un context d'incertesa en el qual els individus es poden trobar en situacions molt diverses al llarg de la seva vida personal i laboral, la política social no ha d'estar només lligada a la satisfacció de les necessitats bàsiques sinó al risc de que en un cert moment de la nostra vida aquestes necessitats no estiguin satisfetes.

En aquest nou context és important destacar que els individus no poden fer front als nous riscos pels seus propis mitjans. Necessiten una seguretat externa, una "malla" de seguretat que els hi doni unes mínimes garanties. Aquesta xarxa ha de ser un sistema de seguretat social que combini universalitat en els drets i flexibilitat en els serveis.

La "malla" de seguretat s'ha de basar en un sistema públic i universal de seguretat social que garanteixi uns ingressos mínims en cas de necessitat i unes pensions de jubilació dignes. La defensa i millora del model continental europeu

de seguretat social és bàsic per garantir unes rendes dignes i evitar el risc d'exclusió social, especialment en el cas de les persones d'edat avançada. El model de Seguretat Social no és neutral, i l'esquerra ha de defensar el model d'una gran mutualitat pública de tots els actius per mantenir els passius.

Tanmateix, per fer front a la incertesa que caracteritza la societat actual, es fa necessària una política social més propera a la realitat i més connectada a les xarxes socials existents, una política d'assistència social més flexible, d'atenció i seguiment més personal. La política social ha de poder donar respostes flexibles a les diferents formes de precarietat existents en l'actualitat.

Reideologització: equitat i redistribució

Per fer possible una alternativa al procés d'individualització i creació de noves inseguretats, l'esquerra ha de saber articular una resposta col·lectiva davant la creixent demanda individual. I per poder articular-la, cal fer abans un esforç de reideologització. Aquesta reideologització passa per començar a fer un nou discurs de cohesió social, de projecte col·lectiu.

47

Els problemes generats pels nous riscos, siguin socials o ambientals, encara que afectin de forma diversa als diferents col·lectius i persones, necessiten una resposta col·lectiva articulada al voltant d'una sèrie de polítiques de cohesió de caràcter universal que han de permetre seguir mantenint i reforçant el concepte de societat.

Per tant, la resposta ha de tenir una doble vessant. Si bé per una banda cal entendre el nou Estat del benestar com a Estat regulador del risc i la política social com a "reguladora del risc social", no s'ha de renunciar a buscar noves fórmules per repartir la riquesa generada.

La reideologització passa per recuperar els **principis d'equitat i redistribució** per fer front a camins laborals i vitals molt més inestables i problemàtics. La resposta de l'esquerra s'ha d'articular entorn a una nova regulació en l'àmbit econòmic i laboral sense descuidar la fiscalitat.

Cal tornar a posar l'accent en la redistribució de la riquesa a partir de l'impost i defensar que l'Estat mantingui sota el seu control una part important del PIB perquè, només així, els poders públics tindran marge de maniobra per fer front als nous riscos i incerteses generades pel mercat.

Per altra banda, l'esquerra ha d'insistir en que l'augment de la productivitat ha de servir per augmentar també el benestar. Això és el que es va produir a Europa després de la segona guerra mundial i fins a la crisi dels 70, sota una hegemonia social-demòcrata, d'Estat del Benestar, més enllà dels partits al govern en cada moment. I és aquesta redistribució de la riquesa social el que s'ha perdut progressivament en els darrers 20 anys d'hegemonia del nou liberalisme.

Si no s'aconsegueix una nova redistribució de riquesa, ens podem trobar amb nous problemes polítics importants en termes democràtics. La pèrdua de confiança dels ciutadans en la política com a forma d'intervenció organitzada de la societat, i de la democràcia com a forma d'organització social, és un dels principals riscos que pot aparèixer com a conseqüència de les noves formes d'organització productiva i social.

48

Actualment, existeix un risc de "lepenisme social" entre aquells grups que viuen amb incertesa les conseqüències dels canvis. Aquests col·lectius tenen por de perdre el nivell o l'estatus assolit, la progressió en l'escala social aconseguida en molts anys d'esforços individuals i de lluites col·lectives. És a aquests sectors a qui s'ha de dirigir l'esquerra per refer la confiança en l'Estat democràtic del benestar.

L'esquerra socialdemòcrata necessita rearmar-se ideològicament per contrarestar el reforçament ideològic dels partits conservadors i liberals, de manera que en la seva gestió de govern, i al costat de les respostes tècniques i de la gestió pública practicada des de les administracions, ha de torna-hi a afegir el "pathos" ideològic, els principis d'equitat i redistribució.

X. Conclusions: L'Estat com a regulador del risc i garant dels drets de ciutadania

Una nova època d'incerteses

Ens trobem en un període de transició que comporta un alt risc. Ens costa definir la nova societat. S'estan produint alguns canvis potser comparables als de la revolució industrial i vivim, per tant, una etapa històrica fonamental. Si estem de debò en una època de transició, el món que apareixerà serà molt diferent al que hem viscut fins ara.

Hi ha un canvi de paradigmes socials i el risc és una conseqüència d'aquest canvi. Un canvi que és molt ràpid, molt més del que ho foren els anteriors. Aquesta velocitat dels canvis tecnològics i socials, amb les incerteses que generen, podria provocar que la societat s'aturi per no ser capaç d'assumir els canvis, de manera que cauríem en una societat més obscurantista com a conseqüència de la rebel·lió dels ciutadans contra els canvis que no poden dominar.

Existeixen grans contradiccions que a la societat li resulten difícils d'assumir i manquen expectatives, de manera que podríem dir que "el futur ja no és el que era". La societat s'ha tornat molt complexa, però aquesta complexitat ens aporta també paradoxes, com ara la triada: Globalització-Sectorialització-Individualització. I aquestes paradoxes generen incerteses.

Ens trobem en un moment on la regulació estatal va de baixa. En els darrers vint anys s'ha produït una retirada de l'Estat després de dècades de regulació, i la impressió és que l'Estat ja no té la situació sota control.

El principal problema és que al món d'avui regna la desregulació. Desregulació de la globalització i de les transnacionals, però també desregulació a nivell local i estatal. Es fa necessari, per tant, re-regular la vida pública. Però per fer-ho cal no només crear un nou estil regulador sinó crear també una nova moral, uns valors que sostinguin el nou procés de regulació.

Durant vint anys ha dominat la trinitat desregulació/liberalització/privatització i ara sembla que comencem a viure un retorn de l'Estat, però d'un Estat en forma autoritària, preocupat per la seguretat física dels seus ciutadans en front de la delinqüència o de les amenaces exteriors.

La resposta de l'esquerra: un Estat regulador i participatiu

Quina ha de ser la resposta de l'esquerra en aquest context? El neoliberalisme, com el *laissez-faire* del segle XIX, han sigut sempre ideologies dels bons temps, que només funcionen sota la condició que no esclatin crisis o conflictes. En temps de crisi, el neoliberalisme es troba sense resposta política. Després de desfer l'Estat per confiar en les forces del mercat, quan l'Estat es fa necessari, els liberals queden desarmats.

Avui, després de la dècada d'or dels anys 90 que en certa mesura s'assembla als feliços anys 20, ens trobem en una situació de crisi general, global. Crisi econòmica, crisi de seguretat... Crisi de confiança, en definitiva. Ens trobem en un moment de transició sense horitzons definits, i es percep una necessitat de retorn de l'Estat, dels poders públics.

Davant d'aquesta nova necessitat d'Estat, hi ha dues respostes possibles: la resposta autoritària basada en el discurs de la por i que ha començat a practicar l'Administració Bush seguida per d'altres com l'espanyola; o bé una resposta política basada en la seguretat, la cohesió i la convivència. El debat del món d'avui és entre un Estat controlador o un Estat que garanteixi els drets de ciutadania, un Estat participatiu.

La principal amenaça de l'actual retorn de l'Estat és que els Estats controladors puguin patir una deriva autoritària, i es converteixin en Estats-fortalesa, dominats pel discurs de la por. Estats que sacrificuin tant la llibertat de les democràcies com la llibertat dels mercats en pro de la seguretat.

Per fer front a aquesta amenaça, l'esquerra ha d'apostar clarament per l'estat participatiu, capaç de crear noves regulacions i noves seguretats de forma

democràtica. L'Estat mínim ha fracassat i ha arribat l'hora de recuperar la política per reforçar les institucions públiques des d'una nova cultura basada en la transparència i la participació.

Aquesta aposta passa per reformular de nou la trinitat Estat, igualtat i llibertat, en la forma d'un nou Estat regulador que preservi els drets i llibertats dels ciutadans alhora que garanteix la seva seguretat en tots els àmbits socials i ambientals. Un nou Estat més fort però més flexible també, amb capacitat d'adaptar les seves polítiques a la diversitat social sense perdre de vista la necessitat de mantenir determinades polítiques de caràcter universal. I per fer-ho caldrà redefinir la relació entre les institucions i els ciutadans, reconstruir la confiança dels ciutadans en la capacitat dels seus governs de garantir-los la seguretat.

La resposta de l'esquerra s'ha de basar en una concepció àmplia de la política, així com en la globalització de la política i dels Estats, reinventant la política transnacional per la via de la cooperació i la creació de xarxes. Aquest nou Estat ha de ser necessàriament més participatiu, ha de saber crear nous instruments de participació i d'informació pública.

El discurs de l'esquerra ha de promoure i defensar les institucions públiques com a garants de la seguretat. Sense Estat no hi ha seguretat i sense impostos no hi ha Estat. Per tant, sense impostos no hi ha seguretat de cap mena: ni seguretat al carrer, ni seguretat en el sistema de pensions, ni seguretat en els serveis socials necessaris, ni seguretat per fer front a un desastre ecològic.

Ara bé, el discurs de la seguretat ha d'anar lligat també al de responsabilitat. No es pot caure en la irresponsabilitat d'exigir més protecció sense haver de renunciar a les conductes irresponsables. No s'ha de perdre de vista que la societat és més insegura com més complexa i per això és necessari que els ciutadans assumeixin les seves pròpies responsabilitats.

La responsabilitat individual en el marc d'una resposta col·lectiva als nous riscos és un element principal per evitar caure en la cultura de la por i per construir

un sistema basat en la transparència i la participació. Tanmateix, per a restaurar la confiança en les institucions és absolutament imprescindible garantir la seva transparència i el dret dels ciutadans a ser informats dels nous riscos existents, a tenir accés a la informació. Per aquesta raó, l'esquerra ha d'assumir la defensa radical dels drets dels ciutadans a participar de forma activa en el control dels riscos i en l'elaboració de les polítiques i respostes col·lectives.

Vivim un temps de desvinculació, d'individualització, però alhora també és un temps de replegament identitari com a resposta a la individualització. Per aquesta raó cal refer el sentiment de pertinença, cal refer la comunitat. Però una comunitat basada en una identitat compartida i no excloent, en una identitat basada en les expectatives de futur, en una identitat-projecte, en definitiva.

Per construir-la cal recuperar dos aspectes essencials de la idea de comunitat. Per una banda el principi d'igualtat de drets i obligacions de tots els ciutadans i, per una altra, el principi de garantia col·lectiva per fer front a les incapacitats i desgràcies individuals.

52

És per això que cal un nou contracte social basat en les responsabilitats ètiques de tots els ciutadans i en compromisos a llarg termini. És necessari tornar a donar sentit al concepte de societat com a redistribuidora de riqueses i d'oportunitats. I això cal fer-ho a tots els nivells: local, nacional, regional i global.

L'esquerra socialdemòcrata té la responsabilitat de donar un nou sentit a les institucions públiques i tornar-les a convertir en garants dels valors de llibertat, igualtat i justícia, per evitar que aquestes institucions perdin a mig termini la legitimitat que avui encara conserven.

Agraïments

Des de la Fundació Rafael Campalans agraïm la participació activa dels membres del grup de reflexió i, molt especialment, del seu coordinador Louis Lemkow, i de la responsable política del projecte Montserrat Tura.

Membres del Grup de Reflexió:

Víctor Climent

Jaume Curbet

Josep Lluís Espluga

Tilak Ginige

Adriana Kaplan

Antoni Montseny

Laura Pelay

Rosa Maria Rosales

Francesc Xavier Sabaté

Albert Serra

Carme Simarro

Elisabet Tejero

Carme Valls

Agraïm igualment la col·laboració en aquest projecte d'Antonio Cerrillo, Ramon Espasa, Santiago Ramentol, Javier Ramos-Díaz i David Tàbara.